

ВЛАДИМИР СВИНТИЛА

ЧИФТЕ ПИЩОВИ

chitanka.info

Името му беше Зограф, макар той никога да не е бил иконописец и да не произхождаше от иконописен род. Той бе на преклонна възраст, но пъргаво шеташе из огромната възрожденска къща, в която живееше, останала от неговия працядо.

— На два века е къщата — казваше със задоволство — и не е мръднала. Камъкът е як, дялан от планината, гредите са яки, огромни, дъбови. Като крепост е. Годишите идват и си отиват, но старата къща не мръдва.

Някога край града е имало вековни гори. От тези гори са сечени дървените трупи.

А и в къщата всичко е като преди двеста години. Не съм пипал и изменил нищо и аз. Нищо не бяха изменили баща ми и дядо ми. Дървената люлка е на два века. Две столетия деца са люлкани в нея. Виж я каква е здрава. Писана е. То боите малко са избелели, но аз я помня като дете. Тогава боите бяха ярки.

Килимите, миндерлъците, софрите, синиите — всичко е правено отдавна. Хубаво се живееше някога, когато палехме джамалите с еднометрови цепеници — в цялата къща бе топло. Сега зимата се свивам в това кухне и се топля на тоя бакърен мангал. Ако е по-студено, наметвам кожуха.

Старецът Зограф беше оръжеен майстор. От модерно оръжие той, естествено, не разбираше нищо. Не само това, то не го интересуваше. Виж, да прави шишанета, пищови, обковки върху кремъклии пушки — това беше нещо друго. Човек може да се залисва часове.

— Но няма желязо — оплакваше се старецът Зограф, — няма, та няма. Едно време го караха на магарета от планините. Имаше видни, дето още работеха, тук-там. Пък и желязото, дето го внасяха с железница, ставаше за работа, макар то да не беше много добро. Нашето желязо, дето го правеха български майстори, беше меко и ковко. Добро беше желязото като човешка душа.

Баща ми вече си изкарваше хляба с прост ковашки труд. Ковеше мотики и палешници, брадви ковеше — селски сечива. Но очите му, орлови, бяха все в старите шишанета на стената. И няма, няма, току почне да майстори някоя пушка, от тия, дето им викат иглянки. Дълга и стройна като тукашните момичета.

На един панаир в Пловдив показа седем стари пушки. Ще се избият да ги гледат. Че като почнаха поръчки от чужбина! Върна се старият към занаята си и взе да ме учи мен.

— Сега — каза — търсят тия пушки за украса. Нека е за украса. Ние да си насладим душите, докато може.

Така аз учих бащиния занаят, когато по бойните полета вече стреляха с картечници. Царят купува картечници „Шварц Лозе“ от немците, пък ние тук си майсторим пушки — кремъклии.

Така живяхме.

— Правиш ли още пушки?

— Не правя. Първо, нямам сили. И, второ, няма от нашето хубаво меко желязо, което послушно се огъва, за да стане цевта. Двата краища, там, дето се срещат, са изтънени. Като легнат един върху друг, като ги нажежим пак и хубаво очукаме, те се запояват. И става дулото. Това е най-важната работа. После се майстори кондакът, с клюна на винт, който захапва кремъка. И най-накрая се майсторят обковките и топузът на дръжката. Първо те са били от бакър, после ги правеха от пиринч. Медта е много мека.

При стареца Зограф ходех да купувам разни „вехти работи“. Часослов някой или осмогласник стар, някоя и друга старопечатна книга, престилки всякакви тъкани, синии и котлета, с каквито все още бе пълен домът му.

Старецът живееше комай най-вече от това. Нямахше наследници, беше останал „сам като пушка“. Нямахше какво и кому да оставя.

Веднъж, като гледах два стари пищова, кръстосани на стената, казах:

— А тия няма ли да ми ги продадеш?

— Не — каза старецът Зограф, — няма. Не са за продан. С тези пищови ще ме погребат. Тях ги е правил моят дядо Замфир. И ето по какъв случай.

Замфир правел пушки, дето много точно биели. При него идвали всякакви: и турци, и българи, и гърци, и арнаути. Славен бил. На едни пушки им трябвали за авджилък, а други не, та не: по човешкия дивеч биели!

Купували пушки от него и разбойници. Такъв е нашият занаят. Кой купува пушки, или е юнак, или душегубец.

Дядо ми Замфир много редовно ходел да се изповядва и много пари оставял на църквата — да му се простят греховете. Че то шега ли е? Неговите пушки пратили цял билюк на оня свят.

И ставало така: който дал клетва да мъсти, който изпълнявал беса, който бил жаден за чуждото имане, на когото отмилеел светът, все при него идвали. Развързвали тежките кесии със синци и слагали на голямата му черна ръка ония ми ти жълтици като минзухари.

Казвали са ми, като седи на наковалнята — току, запее:

*„Я кажи, кажи,
невесто дойне,
свекровото си
тежко имане...“*

Такива песни все пеел — разбойнически. Тежки песни като златото в кесиите, бавни, като за чорбаджийски хора.

Разбойници му били мющериите, разбойнически песни учил.

Веднъж майсторил една пушка иглянка. Дълго я майсторил и опитвал. Стрелял от вратата на дюкяна по орлите, които тогава били много и все летели над града. Докато пушката взела много точно да бие — орех в торбата улучил.

Кръжала^[1] край дядо ми Замфир разбойническата сган като мухи на мед — все заради тази пушка. Давали му мераклии 40–50, че и повече жълтици, които са много за пушка, стигат за топ. Но той викал „за себе си я правих“, „с мерак съм я правил“, „не за продан съм я правил“. Не рачил да я продава.

Имало в нашия град един турчин, от обеднелите спахии, много сербез човек. Ето какво се разказва за него.

Султанът издал тахишерифа, с който раздал вакъфите, царските земи на селяните безплатно. А пък спахийските чифлици трябвало да се разпродадат. Но селяните, нали знаеш: една земя купили, друга, кажи-речи, заграбили в името на царския ферман. А пък трети постъпили, както и днес постъпват. Тая година оре две бразди от мерата, догодина три. За десет-петнайсет години — голям имот става. Така разоравали и разграбвали старите спахийски земи.

Е, вярно е: чифликчията имал и стража, и ратаи. Да убият на нивата един селянин, утре друг, както тегли браздата у твоето. Но селяните са много: всички не можеш да избиеш. Както казвал този де, Исмаил Муратоглу, те са като кучета, които му ядат месата жив, преди да е умрял.

Ходил той винаги въоръжен и тъй минавал през чаршията, придружен от двама пазванти. Много сербез бил, всички — и турци, и българи, му правели икрам. Мине и те му станат на крака. Тука е останала и песен:

*„Отдолу иде Исмаил Ага.
като го видяха чифлигарите, хайде,
всичките на нозе му станаха.
само Георги Попов не му стана.
Люто се разсърди Исмаил Ага, хайде,
и на Георги Попов се закани:
Кога ще настъпи лято — проклето,
аз ще си стана харамия, хайде,
харамия, люта змия.“*

И тази песен е разбойническа. Ние, пищоваджиите, разбойнически песни знаем. Такава е тя нашата.

Тоя Георги Попов бил попски син и бил бакърджия. Нашите селяни, като се сдобили със земя, хич вече не кертели турците. Сами са си сайбии!

Минал Исмаил Муратоглу през чаршията, минал веднъж, минал два пъти, а оня ми ти бакърджия си стои пред дюкяна, че и чибук пуши, също като самите турци.

И му се заканил, рекъл му:

— Сега е есен, че всичко е жълто. Но като поникне листът отново в гората, и твоята смърт ще поникне, ама ще бъде като жълто листо сред зелените. Харамия ще стана аз, ама душата ти ще взема.

Свършена била вече тяхната, на спахиите, и те така отъмъщавали — с убийства.

Дошла пролет и наистина, тогози Георги, бакърджията, го убиха, като минавал през гората на път за не знам си къде. По този случай

направили песента. И тя е за тежко разбойнишко.

Но бил Георги Попов най-добрият приятел на дядо Замфир. А пушката, с която убили бакърджията, била направена от Замфировата ръка.

Дядо ми не можел да намери мира.

Защото ето какво станало.

Преди да се закани на дядовия ми приятел, този Исмаил всеки ден ходел в дядовия ми дюкян, звезди свалял на стария от небето само да има пушката, тази, дето много точно стреляла.

И на него отказвал дядо ми Замфир, ама оня нещо го излъгал. Чифт волове му дал, от едрите, че и една нива. Пък българинът за земя душа дава.

Дал му дядо Замфир пушката, пък оня да вземе да убие доста му, приятеля му. Да му се невиди намерата!

И веднъж след убийството дядо Замфир срещнал убиеца на мегдана и му казал:

— Не за това ти дадох аз, ефенди, хубавата пушка. Да вземеш душата на приятеля ми.

А оня само кръвнишки го изгледал.

Но не се залавяй ти с оръжеен майстор, че не знаеш какво може да те сполети!

Мълчал дядо ми един месец — такъв обет дал, трийсет дена с никого да не проговори. И все питал светиите Козма и Дамян, които са врачове, но и нам, изкусните, помагат, какво да стори. И веднъж, в петък срещу събота, когато сънищата са истински, явили му се светите лечители и му казали: „Ще направиш два пищова, единият за Козма, другият за Дамян. Ние ще ти помогнем да бъдат такива, че врабче на кръста на църквата да улучват. И ти обещаваме такава рана да отварят, дето ние, лечителите, Козма и Дамян, не можем да лекуваме! Такава рана.“

И не щеш ли, на другия ден от видните карат на магарета желязо: такава ново, лъскаво — весели ти душата. Опитал го дядо ми на наковалнята. Желязото пеело като момиче, ковко било и послушно на чука. И дядо ми купил един товар, макар да си имал още.

И почнал той да майстори пищовите. Направил ги малко по-дълги от друг път, със слабо извити дръжки и с тежки обковки отдолу,

като ги сложиш на пръст при кондака, да не се накланят ни напред, ни назад.

Дълго ковал пиринчевата украса, дълго я рязал и пилил и след това излязъл в гората да се мери. От сто разкрача удрял птичите гнезда и кисела ябълка, сложена на пън, от сто разкрача улучвал. Разбрал той, че светците не го излъгали. Сега да видим за раната как ще бъде!

Защото, ако не убиеш врага си, а само го раниш, той има колай да премие раната, че и да оздравее.

И ето какво направил дядо ми Замфир.

Извикал поп Гена и даскала Маврики и им дал всичките си пари. Да ги дадат на семейството му, на жена му, когато забегне. А извикал двамата, защото, ако ги даде на един, тоя може и да излъже. А за услугата им дал на двамата по две жълтици. За страха, дето все пак ще го берат.

Оставил калфите в дюкяна, а той, уж заминал с кираджии, негови хора занякъде си.

Излязъл човекът на пусия около Исмаиловия чифлик и три дена го вардил от края на гората.

И на четвъртия по икиндия Исмаил се връща с двама гавази от града. Исмаил имал хубав глас. Пеел по пътя, яхнал на черния си ат.

— Е, тая песен — рекъл дядо ми — ти, Исмаил ефенди, няма да я завършиш. Ще умре тя в устата ти и цяла вечност ще кръжи над тебе в пъклото и ще се смесва със стенанията ти. — Рекъл и стрелял. Стрелял веднъж. И оня, разбира се, праметнал се от коня. Къде ти! Това било пищовът на светеца Дамян. И след това дядо се примерил с пищова на светеца Козма. И стрелял втори път в падналото тяло, което още веднъж подскочило. Козма бил по-големият майстор от двамата! Втурнали се гавазите към гората — дядо да търсят. Пък той си имал готови фишеци и много бързо пак напълнил пищовите.

— Търсете — рекъл, — търсете. Смъртта лесно не се намира, но който е много припрян, ще я намери.

Гръмнал веднъж, гръмнал втори път. Ще рече, три души погубил. Пък аз забравих да ти кажа.

Докато майсторил пищовите, времето било едно хубаво, пък небето ангелски синьо. Поработи, поработи Замфир, па излезе пред вратата на дюкяна и все в небето гледа. Помощ ли искал от светците, или от господата?

Така го запомнили в града. Като гледа синьото небе.

И след като забягнал, майсторите оръжейници не смеели да погледнат повече нагоре, към синьото. Заканвали ни се турците:

— Аирсъзи, при Замфира ли искате да бягате?

И в нашия град, когато небето е толкова пролетно, дълбоко, без нито едно облаче, му викат „Замфировото небе“. Така е останало.

Гавазите били убити, а Исмаил още живеел.

Притичали се чифлигарите, вдигнали го на ръце, положили го върху миндер на чардака и изтичали за хекимина.

А хекиминът бил арабин и много мъдър човек.

Огледал той раните на Исмаила и казал:

— Първата е в ръката, и е счупена костта. Но аз знам да правя кости счупени, ще те оправя. Пък втората е в корема, че тя ми дава триста зорове. Сега ще я вържа, имам мехлем и за нея. Но ще ти дам да глътнеш ей това малко оловно зрънце, дето е като едра сачма. Утре ще ходиш по голяма нужда в кофа. Слугите да промият изверженията ти, ефенди. Ако намерят зърното в кофата, ще те излекувам. Ще рече, червото не е скъсано никъде. Ако не намерят зърното, куршумът е скъсал виещото се в корема ти черво. А от такава рана оздравяване няма. Не намерят ли зърното, моли се.

Но зърното не го намерили. Нито на следващия ден, нито на последващия. Останало то в корема заедно с дядовия куршум.

Прави били светиите, че раната ще бъде такава, та и те, великите лечители и врачове, да не могат да помогнат. Исмаил се мъчил една неделя и все викал:

Прав беше майсторът. С оръжейник не се залавяй, не знаеш какво те чака.

И на осмия ден починал, че го заровили в турските гробища. Пък дядо чакал да го заровят, че после отишъл и се подиграл на гроба му. Отмъщението да бъде пълно. Зер и по турския закон, пък и по нашия, няма по-голямо нещастие от това, да ти осквернят гроба.

Така Замфир станал хайдутин. Хайдутувал той, що хайдутувал, но не му се оставял занаятът. Отишъл по незнайни пътища във Влашко. И там се хванал на чужд дюкян, че после отворил и свой.

Повече у нас не се върнал.

А баща ми, който бил калфа при баща си, бил опоясан за майстор и станал сайбия.

Двата пищова му изпроводил неговият баща, преди да мине Дунава, да ги има за спомен, и ако му потрябват, да са му подръка.

А баща ми, млад майстор, ги закачил на стената на дюкяна. И който влезел, целувал дръжките. Но никой не искал да ги купи, защото знаели всички, че такова оръжие не се купува, нито продава. А от баща си аз ги наследих.

След дядо ми Замфир с тези пищови никой не е стрелял. Стоят си повече от един век на стената, гледат с черно око тавана, мълчат.

Когато дошли русите, един офицер, княз някакъв, искал да ги купи. Пък баща ми рекъл:

— Мога да ги подаря, да ги продам не мога. Но ме е страх да не ти донесат нещастие.

И руснакът се разколебал. А баща ми му подарил едно старо шишане за спомен, красиво едно шишане, с голям осмоъгълен приклад, целият в седеф, една красота, за чудо и приказ. И руснакът му бил много благодарен.

Тогава му направил снимка пред дюкяна. В нашия град още не знаели за това чудо — фотографията. И като му донесъл след известно време портрета, всички се събирали и дивели. Баща ми, същият, като да е същински, с кожена престилка и с една пушка в ръка, недоправена. Не знам къде съм я дянал, че ме и мързи да търся. Някога, като я намеря, ще я сложа настрана. Минеш ли, ще я видиш. А руснакът му подарил и свой портрет, дето той е с подареното от дядо ми шишане. Ей така, за дружба, за спомен, да не се забравят.

Е, вярно, те един друг не са се забравили, но затова пък всички са забравили тях двамата.

А, виж, за пушката на Исмаила и за пищовите на Козма и Дамян всички помнят. Оръжието, като гръмне, два века се помни как бумти. Оръжието не е като небесния гръм, и днес гърми, и утре гърми. За щяло и нещяло. Оръжието гърми с по-голям мерак, с мерака на човека. Мерак за смърт, казваш ти. А за какво ние правим пушките и пищовите? Смъртта е утешител за мръсника и за изедника. Изедникът и насън не си почива — цял ден ръшка по стъгдите, бели и пакости прави. А пищовът му дава вечен покой, смирява тревожната му душа. „Почини си“ — това казва пищовът, макар и с твърде висок глас. Лесно ли е да изплюеш на сто разкрача такова оловено зърно, като орех?

— Ти убивал ли си? — внезапно ме запитва Зограф.

— Не съм — казах.

Старецът ме изгледа недоверчиво.

— И аз не съм — рече след кратко колебание. — И сега не бих убил. Но има хора, дето са си за гасене, казвам ти го направо. Така да го опукаш, че да не му помогнат светите лечители Козма и Дамян.

А той погледна към пищовите.

[1] Запазен е правописът на думите както на хартията. — Бел.кор.ел.изд. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.